

silön kuin valtion näkökulmas-
ta. Perheestä ei puhuta inves-
tointina kansakunnan tulevai-
suuden kilpailukykyyn. Perhe-
ja työelämästä kirjoittavat An-
na-Maija Castren, Kimmo Jo-
kinen, Jaana Hallamaa, Elina
Moisio ja Pirjo Somerkivi.

Toisen kerran 70-vuotisjuh-
lakirja virkistää rikkoessaan kil-
pailukyky- ja talousdiskurs-
sia. Väestö- ja maahanmuutto-
politiikkaan liittyy usein vahva
kilpailukykytalous. Väestö- ja
maahanmuuttopolitiikasta kir-
joittavat Markus Rapo, Anni-
ka Forsander ja Ismo Söderling
sortumatta tavanomaiseen vä-
estöpoliittistaloudelliseen slan-
giin. Korkeasta syntyvyydestä-
kään ei puhuta yhteiskunnan
kilpailutekijänä. Maahanmuut-
tajia ei nähdä yksioikoisesti vä-
estön ikärakenteen tasapainot-
tajina.

Kirja olisi enempiäkin irrot-
telua sosiaalisissa ennustuksis-
saan. Mikko Kautto toteaa, et-
tä sosiaalinen kestävyys on vai-
kea hahmottaa, koska siitä ei ole

esittää laskelmia ja tunnusluku-
ja, mutta peräänkuuluttaa jul-
kistalouden ja yhteiskuntapoli-
tiikan yhteyden parantamisa-
ta. Hän hahmottelee sosiaali-
sen kestävyuden tulevaisuuden-
kuvia oikeudenmukaisuuden,
luottamuksen ja yhteisen tah-
don käsitteiden kautta.

“Suomalaisen hyvinvoinnin
ja onnellisuuden tulevaisuus”
-teos synnytti paljon ajatuksia
sosiaalisten ennustusten laati-
misesta, mistä Väestöliitolla on
kokemusta. Vuoden 2003 Väes-
töpoliittiseen ohjelmaan se laati
väestöltään tasapainoisen ja vä-
estöltään vanhenevan Suomen
skenaariot ja pohti, mitä seura-
uksia näillä olisi esimerkiksi so-
siaaliturvan kehittymisen kan-
nalta.

Vaikka onnellisuutta käsi-
tellään juhlauskaisissa vähän
käytännön yhteiskuntatieteelli-
sestä näkökulmasta, kirjan lop-
puosassa Osmo Kuusi, Reino
Hjerpe ja Markku Ojanen,
Kari Mäkinen, Osmo Kontula
ja Helena Hiila-O’Brien käsit-

televät onnea pääasiassa filosofi-
semmalla otteella ja innostavasti
– niinkin innostavasti, että ryh-
dyin leikittelemään ajatuksella.

Yhdistettäisiin tutkimuslai-
tosten, sosiaalialan järjestöjen
ja tutkijoiden voimat. Laadittai-
siin kaksi sosiaalista ennustetta
suomalaisten eriarvoisuudesta
vuodelle 2030. Ensimmäisen
nimi olisi tasa-arvoinen Suo-
mi ja toisen eriarvoistuva Suo-
mi. Esitettäisiin hypoteesit siitä,
mitä seurauksia molemmilla ke-
hityskuluilla olisi kestävä kehii-
tyksen kaikkien kolmen ulottu-
vuuden kannalta erilaisissa vä-
estöryhmissä, konkreettisesti ja
tiedejargonitta. Keskustelutet-
tisiin julkisuudessa, kuunnel-
tettiin markkinaliberalistinen
kritiikki, täsmennettäisiin en-
nusteita. Saataisiin sosiaalinen
ja talous juttelemaan. Vaikeaa,
ei mahdotonta?

Todennäköisesti ennustukset
menisivät pieleen, niinhän ne
yleensä menevät. Onnistumi-
sen ensimmäinen askel on silti
yrittäminen.

Pelkoa ja toivoa Pohjois-Karjalassa

HANNA-KAISA HOPPANIA

”Miksette te tee mitään?” ”Teh-
kää jotain – yritäkää edes!”
Näin kuuluu aluesuunnittelun
hermostunut ääni Pohjois-Kar-
jalassa vuonna 1985. 2010-lu-
vulla Pohjois-Karjala painii
edelleen työyhteiskunnan kan-
sallisten ja globaalien impera-
tiivien sekä omien erityispiir-
teidensä, kuten korkean työt-
tömyyden, kanssa. Minkälais-
ta elämää rajamaakunnassa ele-

tään? Mitä se kertoo maailman
menosta yleisemminkin?

”Yritäkää edes!” *Prekarisaatio
Pohjois-Karjalassa* -kirjassa tut-
kitaan elämää ja sen hallintaa,
epävarmuudessa selviytymistä
ja palkkatyöyhteiskunnan
muutoksia. Monitahoista tutki-
mista pitää teoreettisesti koos-
sa prekaarisuuden käsite ja em-
piirisesti Pohjois-Karjalan pai-
kallinen konteksti. Kuten artik-

Eeva Jokinen & Jukka
Könönen & Juhana Venäläinen
& Jussi Vähämäki (toim.)
”Yritäkää edes!”
Prekarisaatio Pohjois-
Karjalassa
Tutkijaliitto, 2011

kelikokoelman kirjoittajat joh-
dannossa toteavat, prekaarisuu-
den käsitteen sisältö on laajem-
pi, kuin mihin ”pätkätyöt” tai

”epätyypilliset työsuhteet” viittaavat. Kyse on ”elämää säätelevien ja sille vakautta sekä suunnitelmallisuutta antavien instituutioiden [kriisistä]”, ja ihmisten ja yhteisöjen kokemuksista ja toimijuudesta näissä globaaleissa kehityskuluissa.

Monitieteisen tutkimusprojektin aineiston muodostavat kahden paikallisen, naisvaltaisen fokusryhmän (suomenkielisen ja venäjänkielisen) teemoitetut keskustelut, alueellisen suunnittelun viranomaisasiakirjat sekä ”kuljeskelu” häilyvärajaisen tutkimusryhmän elämänpöytäkirja. Teoreettinen päätely ja analyysi menetelmänä kiinnittyvät pääasiassa prekaarisuuden teoretisointeihin, foucault’laiseen hallinnallisuuden analyysiin ja feministiseen (hoiva) tutkimukseen.

Kirjan kahdeksan artikkelia on jaettu neljään osaan – *Paikalla, Pihalla, Rajalla ja Maailmassa* – joihin jokaiseen johdattaa sivun mittainen *Episodi*, kokemusperäinen kertomus työn ja elämän rajamailta. ”*Yrittäkää edes*.” pureutuu prekarisoituvan yhteiskunnan luomiin tilanteisiin, jossa tuottavan ja ei-tuottavan työn välinen ero hämärtyy, ja jossa hoivan ja hyödyn logiikat ovat törmäyskurssilla. Kokeusten ja strategioiden, ihmisten elämän ja hallinnon pyrkimysten rinnakkainen käsittely on hedelmällistä, ja avaa mielenkiintoisia näkymiä globaalien muutosten leimaamaan yhteiskuntaamme.

* * *

Prekarisaatiota luonnehtiivat osin ristiriitaiset trendit. Työ ja tuotanto koko laajuudessaan yhteiskunnallistuu, tuotantoaika ja elämänaika sekoittuvat, kommunikatiivisen työn, tie-

totyön ja palvelujen merkitys korostuu. Yhtäältä palkkatyöhön käytetty aika vähenee, toisaalta työvoima laajemmin ymmärrettynä tuotannollisena aktiviteettina läpäisee lähes kaikki elämänaalueet. Jatkuva uudelleen kouluttautumisen vaatimus puolestaan palauttaa ihmisen Jussi Vähämäen sanoin aina ”omiin yleisinhimillisiin tehdasasetuksiinsa”, itsenäisyyttä vähentäen. Investoinnit koulutukseen eivät siis ole merkinnät koulutettujen aseman parantumista, pikemminkin koulutus näyttätty nyt uudenaikaisena keskeisenä ohjauksen keinona.

Tiina Tikan analyysin mukaan Pohjois-Karjalan alueellista kehitystyötä määrittää ongelmakeskeinen lähestymistapa ja puhunta. Valtavirtakehityksen marginaalista nousee esiin kuitenkin myös heikkoja signaaleja: puhutaan ”hyvän elämän saarekkeista”, jossa maaseudun vetovoimana ovat sellaiset hyvän elämän ainekset, joita kaupungeista puuttuu. Silti ennen kaikkea kilpailukykyisanasto ja ”bisneslähtöisyys” määrittävät mietintöjä. Juhana Venäläinen analysoi Pohjois-Karjalan tilannetta, jossa kaikesta politiikkaohjauksesta ja strategioista huolimatta korkeasta työttömyydestä ei ole päästy. Esiin nousee tarve keksiä ”suomalainen, joka on työtön mutta toimelias, vapaa mutta säädyllinen”. Kokeustasolla esiin nousee myös prekaarisuuden aiheuttama haavoittuvuus ja epävarmuus, ja erityisesti Pohjois-Karjalassa askarruttava kysymys: jäädäkö vai lähteä?

* * *

Työllistymisen kannalta vähäisiä mahdollisuuksia tarjoavas-

sa Pohjois-Karjalassa syntyy erityistä toimijuutta. Kun globaali kilpailu liikuttaa työpaikkoja ja kasvu keskittyy isoihin kaupunkikeihin, on jääminen perifeeriselle alueelle aktiivista toimintaa. Leena Åkerblad erittelee niiden kokemusmaailmaa, jotka kaikesta huolimatta ovat jääneet, eivätkä ”vaeltaneet kunnan nomadin tavoin hedelmällisemmille työn metsästyksmaille”. Työn perässä liikkumiseen, tai paikalleen jäämiseen liittyy aina myös emotionaalinen taso. Katri Heikkilä analysoi lähtemispuhetta palkkatyön ympärille rakentuneen yhteiskunnan luomassa muuttopaineessa, joka nojaa sisäistettyyn moraaliseen velvollisuuteen työllistytystä. Toisaalta esiin tuodaan jäämisen mahdollisuuksia ja merkitystä, ympäristön ja luonnon tuoman elämänlaadun korostuksessa Pohjois-Karjalan vetovoimana. Tämä dynamiikka tulee esiin myös Eeva Jokisen ja Mikko Jakosen hoivasuhteiden analyysissä, sillä jääminen voi olla myös (hoiva)resurssi. Pohjois-Karjalassa pysytään, jotta voidaan olla lähellä perhettä, edistää sen hyvinvointia.

Kun ajan henki ja instituutiot työvoimaviranomaisista lähtien vaativat kouluttautumaan, innovoimaan, kilpailemaan, yrittämään ja tekemään (mitä tahansa) työtä pidempään, nostetaan kirjassa sitä vastoin esiin ihmisen rajallisuus. Mihin ihmisen tulee taipua? Mitä voidaan kohtuudella odottaa? Rajan teemaa käsitellään kirjassa myös valtakunnanrajan merkityksessä, Venäjän läheisyys kun on Pohjois-Karjalaa vahvasti leimaava elementti. Jukka Könönen tarkastelee Venäjää alueen valttikorttina, ”aitona kilpailuetuna”. Sen lisäksi, että Venäjän

merkitystä tarkastellaan strategioissa ja aluesuunnittelussa, rajan läheisyyden vaikutus konkretisoituu alueen maahanmuuttajien kokemusten esiintuonneissa. Könönen huomioi kuinka maahanmuuttajaisille tyyppilliset tulkkaustyöt ja kulttuurisen välittäjän asema omaavat hoivatyöhön yhdistettäviä piirteitä, kuten jatkuvan läsnäolon vaade, sosiaalisten tilanteiden sovittelu, kokonaisvaltainen huolehtiminen.

Niin sanottu työn feminisointuminen onkin teoksen mukaan yksi nykyistä työelämää keskeisesti määrittävä piirre. Sillä viitataan sekä työn laadulliseen muutokseen, jossa affektiivisuus ja ”naiselliset” ominaisuudet korostuvat sekä naisten tuloon palkkatyömarkkinoille laajassa mittakaavassa. Samalla erilaisiin hoivavajeisiin ja hoivasiirtyimiin liittyvät kysymykset ovat enenevässä määrin ylijärjaisia, liikuttaen sekä ihmisiä että pääomaa. Jokinen ja Jakonen esittelevät hoivan feministisen tutkimuksen lanseeraamana käsitteenä ja affektiivisen työn alueena. He esittävät, että hoiva voi tarjota käsitteen, jonka avulla päästään puhumaan valtakysymyksistä; paitsi sukupuolesta, myös työstä ja sen sisällöstä, erilaisten ammattien rajojen muokkautumisesta ja sekoitumisesta, eri elämäntilanteiden markkinaistumisesta ja yhteiskuntapolitiikan rajoista.

* * *

Kirjan viimeisessä osassa pohditaan yleisemmällä tasolla sitä, miten palkkatyömuodon hegemoninen asema vaikut-

taa yhteiskunnassa, jossa tuotantosuhteet ovat merkittävästi muuttuneet. Palkkatyöyhteiskunnan vaihtoehtoisena perustana esiin nostetaan perustulo. Heidi Meriläinen kirjoittaa: ”Puhe työstä on päivitettävä vastaamaan kaikkea potentiaalisesti tuottavaa inhimillistä toimintaa, siis koko elämän aikaa. Eikö sitten ole varsin ikävää määrittää elämä työkseksi? Jos elämästä saa palkkaa, vastaus on ei.”

Kautta kirjan artikkeleiden tuottava subjekti ymmärretään kasautuneiden kykyjen, taitojen ja elämäkokemuksen, töiden ja ”töiden välissä olemisen” ja sosiaalisten suhteiden summuna. Kun työnteon ja tuotannon ehdot ovat muuttuneet, tulee myös hyvinvointivaltion muuttua. Niin kuin Pohjois-Karjalan kokemus opettaa, paikallinen tai yksilöllinen omaehtoisuus on rajallista. Elämän ja toimeentulon uudenlaisen välityksen rakentaminen vaatii valtiollisia sosiaalipoliittisia ratkaisuja.

Mutta kuinka realistisia tällaiset vaatimukset ovat? Kuten Jussi Vähämäki huomauttaa, perustulon kaltainen tulo ei enää muodosta perinteisesti vasemmistolaista, radikaalisti erilaista vaihtoehtoa ja tavoitetta, tai ”henkistä asetta”, hallitsevien vastakohtaisuuksien (kuten työtön/työllinen, aktiivinen/passiivinen, työllistettävissä oleva/syrjäytynyt jne.) murtamiseen. Vallitsevassa kehityssuunnassa sen sijaan korostuu taloudellisen arvon luominen ihmisen tuottamisella. Tätä aluetta onkin nykykapitalismin uuden

mallin mukaan ”koneistettava” ja muutettava palkkatyökseksi – eli koulutuksesta/kasvatuksesta, terveydestä ja hoivasta sekä kulttuurista on tehtävä yhtäältä helpokäyttöistä ja toisaalta tarkasti kontrolloitua,” Vähämäki kirjoittaa.

Kirjassa ei kuitenkaan, onneksi, vajota kauhistelemaan hallinnan totalisoivaa otetta ihmiselämästä. Kokemustason analysissa ihmiset onnistuvat luomaan elämänsä turvaa ja vapautta pakottavista rakenteista huolimatta. Kirja on onnistunut ja ajatuksia herättävä prekaarisuuden kuvaus ja analyysi. Teksti on luovaa ja rakenne toimiva. Lähihistorian analyysistä pyritään kurottamaan uusiin ”visioihin” yhteiskunnasta, jossa on luovuttu täystyöllisyyden ja vakituisten työpaikkojen perään haikailuista. Keskiöön asetetaan ihmisten (hoiva)tarpeet, ja spontaanille ja mielekkäälle, omaehtoiselle toiminnalle pyritään luomaan tilaa. Askarruttamaan jää prekaarien suhde vielä monella mittarilla perinteistä, vakituista työtä tekeviin. Onko prekaarisuudessa osin kyse sukupolvikokemuksesta? Poliittiset päättäjämme laidasta laitaan näyttävät pyrkivän täystyöllisyyteen ja vakaisiin työsuhteisiin vaikka kaikki eivät sellaisia takaisin kaipaakaan. Sen sijaan elämänlaadun kysymykset määrittävät prekaaria elämää. – Eikä vakituisen työpaikan vuoksi olla valmiita taipumaan mihin tahansa. Kirjaa voi suositella kaikille työelämän ja toimeentuloturvan muutoksista kiinnostuneille.